

ISSN 2959-1953
ISSN 2959-1961
<https://osvita.eeipsy.org>
<https://doi.org/10.38014/osvita.2024.93.14>

ДОБРОНОСОВА Ю.Д.

кандидат філософських наук, доцент,
кафедра філософії та педагогіки,
Національний транспортний
університет,
м. Київ, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНА СПЕЦИФІКА МЕДІАТРАВМИ У СВІТІ МЕДІА-РОЗМАЇТТЯ*

DOBRONOSOVA Yu.D. Existential specifics of mediatrauma in the mediavariety world. *The author substantiates the relevance of interdisciplinary and philosophical and anthropological comprehension of the mediatrauma. The article presents the conceptualization of the media as a marginal situation of human existence. The author defines the understanding of the existential peculiarities of the medical-traumatic experience and self-realization in the modern media-variety context.*

Keywords: mediatrauma, mediatraumatic experience, mediavariety, marginal situation, existential self-realization.

ДОБРОНОСОВА Ю.Д. Екзистенціальна специфіка медіатравми у світі медіа-розмаїття. Автор обґрунтовує актуальність міждисциплінарного і філософсько-антропологічного осмислення медіатравми. Стаття представляє концептуалізацію медіатравми як граничної ситуації людського існування. Автор окреслює розуміння екзистенціальної специфіки медіатравматичного досвіду й самореалізації в контексті сучасного медіарозмаїття.

Ключові слова: медіатравма, медіатравматичний досвід, медіарозмаїття, гранична ситуація, екзистенціальна самореалізація.

1. Вступ

Світ сучасної культури медіа-розмаїття є світом непевності і ризику, трансформації соціального порядку і ціннісних орієнтацій, а самоактуалізація й екзистенціальне самоздійснення особи на початку XXI століття розгортаються в горизонті існування, де нові можливості творення смислу життя і комунікації в просторі нових і старих медіа сусідять із мітками дисконікації, зростанням кількості варіантів психологічного травмування і прикладами

медіаманіпуляцій страхами і тривогами. В умовах військової й інформаційної війни в Україні актуальності набуває міждисциплінарне осмислення медіатравми, первинного і вторинного медіатравмування осіб різного віку і пізнання посттравматичного стресу, що виникає внаслідок травмуючого впливу текстових і візуальних медіаповідомлень, дискомунікаційних тенденцій у медіакультурі, агресивної інтервізуальності в просторі соціальних медіа. Екзистенціальні виклики медіа як засобів з творення смислів особливо увиразнюються в медіатравматичному досвіді, осягнення якого саме по собі є викликом для гуманітаристики і потребує міждисциплінарного підходу.

Актуальність філософсько-антропологічного осмислення медіатравми пов'язана із необхідністю розвитку в Україні програм профілактики в населення посттравматичного стресу, викликаного медіатравмуючим впливом, що набуває особливої гостроти в часи інформаційної війни, потребою в розвитку системи медіаосвіти, адекватної сучасній медіакультурі, і у виробленні інноваційних підходів до формування належного рівня медіакомпетентності в дітей і дорослих, що міг би в свою чергу стати елементом системи профілактики посттравматичних стресових розладів, викликаних первинним і вторинним медіатравматичним впливом нових соціальних медіа і старих мас-медіа. Таким чином **метою** нашого дослідження є аналіз екзистенціальної специфіки медіатравми в світі медіарозмаїття. Реалізація її передбачає такі **завдання**, як характеристика медіатравмування і відповідного йому посттравматичного стресу та виявлення їх екзистенціальних аспектів, пов'язаних з одного боку із гранично-ситуаційним характером медіатравми, а з іншого – із контекстом сучасної культури як культури медіарозмаїття.

Проблема медіатравми належить до проблем, які не є достатньо розробленими у психології, філософській антропології, соціології, міждисциплінарних медіастудіях. Питання переживання людиною травматичних подій, феномену психічної травматизації, особливостей стрес-чинників розробляються переважно в рамках психології і медицини, хоча з кінця минулого століття помітна поява поміркованої міждисциплінарності в пізнанні посттравматичного стресу і в осмисленні психосоціальних наслідків катастроф, військових дій, терактів. Протягом кількох років війни в Україні ми спостерігаємо і зростання інтересу до тематики психотравми, про що свідчать, зокрема, праці психологів, присвячені осягненню особливостей посттравматичного стресу, його діагностики і профілактики, причому в цьому річизці досліджень домінує тематика посттравматичного стресового розладу в учасників бойових дій і внутрішньо переміщених осіб, проте зростає і кількість робіт, присвячених особливостям психотравмування дітей різного віку. Проблема медіатравми в контексті інформаційної війни нечасто, але з'являється в дослідженнях і навіть в навчально-методичних матеріалах (наприклад, посібник

«Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти» [14] містить розділ, присвячений протидії інформаційній війні.) Деякі аспекти осягнення травмуючого впливу медіа помітні у дослідженнях і навчальних матеріалах Інституту Екології масової інформації (діє з червня 1999 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка), адже в різних форматах наукових зацікавлень і активності його представників (конференції, круглі столі, планові теми, навчальні матеріали, окремі видання і статті, просвітницькі телепрограми) протягом майже двадцяти років зринають теми насильства в медіа і масовій комунікації, особливостей психології впливу і педагогічних методик його нейтралізації, відмінностей насильства реального і віртуального, агресії в інформаційному просторі. Аналіз негативного впливу медіа на психіку знаходимо в дослідженнях мас-медіа Павла Александрова [1; 2] і Бориса Потятинника [13], екзистенціальних аспектів страху Олега Туренка [19] і Людмили Горохової [8], особливостей медіаперцептивної комунікації Наталі Череповської [21]. Обнадійливими щодо поглиблення вивчення медіатравмуючого впливу медіа є дослідницькі спрямування Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, за ініціативи якого у червні 2017 року відбулася I Всеукраїнська наукова конференція «Медіатравма в умовах інформаційної війни: психологічний та педагогічний аспекти», що дозволила скоординувати зусилля філософів, психологів, педагогів і продемонструвала широкий спектр можливих перспектив досліджень – від осмислення сутності медіатравми і її типів (О. Л. Вознесенська), моделі ідентичності в дискурсі травми (О. А. Пушонкова) до передумов психотравми (О. А. Зеленько).

2. Вклад основного матеріалу

У нашому дослідженні ми виходимо із того, що екзистенціальна специфіка медіатравми має стати предметом філософсько-антропологічного розмислу, що спирається на помірковану міждисциплінарність, неінструментальний підхід до медіа і неесенціалістський підхід до осягнення людського. З такої перспективи можна виходити на адекватне розуміння особливостей постмедіатраматичного стресу, що формується на перехресті ефектів і впливів на особу різних поколінь медіа в світі медіарозмаїття. Виконання поставлених нами мети і завдань дослідження потребує врахування здобутків психології і психіатрії в осмисленні психологічної травми, посттравматичного стресового розладу і стресу та застосування підходів теорії і філософії медіа (Маршалла Мак-Люена, Фрідріха Кіттлера, Вілема Флюссера, Дітмара Кампера, Нікласа Лумана, Лева Мановича, Лідії Стародубцевої, Міхаїла Степанова), досліджень в галузі медіаосвіти і медіапсихології, в тому числі і українських вчених (Валерія Іванова, Любові Найдьонової, Наталі Череповської,

Миколи Слюсаревського). Результати, цінні для нашого аналізу, знаходимо у нових українських дослідженнях різних аспектів посттравматичного стресу – Л. Ф. Шестопалової і Ю.С. Бучок [22], І. А. Мартинюк [10], М. Романюк [15; 16], Л. Ф. Шестопалової, В. А. Кожевнікової, О. О. Бородавко і С. С. Кирилюк [23], Маркової М. В. і Козири П. В. [9], О. А. Білінова [5], Н. В. Тарабріної і Ю. В. Бишовець [17; 18; 25]. Осмислення специфіки медіатравматичного впливу не може обійтися і без звернення до потенціалу досліджень психологічного травмування, а саме, підходів Пітера Левіна, Ганса Сельє, Урсули Вірц, Інге Міссмаль і представників гуманістичної психології Віктора Франкла, Абрахама Маслоу, Еріха Фромма, потенціал висновків і методологічних спрямувань яких ще недостатньо використовується у філософсько-антропологічному розмислі. Проте варто пам'ятати, що медіатравма є особливим різновидом психологічної травми, а медіатравматичний досвід – прикметою існування особи в культурі медіарозмаїття, тому осмислення специфіки медіакультури сучасності є також важливим для пізнання медіатравмування. Як зазначає Дмитро Петренко [12, с. 2–3], в межах сучасної філософської антропології медіа можуть бути осмислені як радикальний феномен, який не лише випробовує межі людського і нелюдського, внутрішнього і зовнішнього, формує вектори їх зміщення, але й може порушувати логіку влади, саме тому розробка філософської антропології медіа стає експериментальним топосом для формування нових стратегій антропологічного мислення. Отже, осмислення екзистенційних викликів медіарозмаїття зумовлює звернення до новітніх підходів до антропологічного смислу медіа і досягнень сучасної філософської антропології медіації (Катерина Батаєва), медіаархеології (Хухтамо Ерккі), трансверсальної антропології (Дмитрій Петренко), антропології тілесності (Лідія Газнюк). Осягнення медіатравматичного досвіду як екзистенційального досвіду та способу існування особи у світі складної і неоднозначної взаємодії різних медіа дозволяє нам виходити і на розуміння тих аспектів людського, які раніше були затемнені. Таким чином наш аналіз матиме теоретичне значення для розвитку потенціалу філософсько-антропологічного розмислу і практичне значення – для розвитку нових підходів до психотерапії посттравматичних стресових розладів і профілактики первинного і вторинного медіатравмування осіб різного віку.

Медіарозмаїття нині виступає смисловим горизонтом самоактуалізації і самоздійснення людини, яка живе у світі, позначеному глобальним трансформаціями у культурі, кризою соціальності і небажаними змінами ціннісних орієнтацій. Прикметою реальності на глобальному і локальному рівнях є стрімке зростання інформатизації і медіатизація всіх сфер життєдіяльності. Аксиологічний драматизм існування людини на початку XXI століття пов'язаний передусім із тим, що вона повинна постійно виробляти оптимальні стра-

тегії адаптації до нової медіареальності в ситуації, коли остання швидко змінюється. Проте не варто забувати і те, що різноманітні медіа в усі часи були і є засобами творення і перетворення смислів, в світі яких людина живе, самоактуалізується і самореалізується. Спосіб усвідомлення людиною себе самої становить осереддя екзистенціального, а виявлення індивідуальної специфіки існування і прояснення себе для себе самого та для інших у самоідентифікації і самоздійсненні є тим, за чим ми впізнаємо екзистенціальне та екзистенціальні аспекти самореалізації. Різні виміри екзистенціальності у світі соціального, парадокси самоздійснення, збереження унікальності індивідуального існування в часи тотального уречевлення та поширення менеджменту ідентичності – ось лише кілька прикладів екзистенціальних проблем самореалізації, що в горизонті нових медіа набувають нових особливостей.

У сучасній медіакультурі зростають і можливості об'єктивації особи, аж до того, що саме екзистенціальне самоздійснення в світі медіарозмаїття стає загрозеним. Медіарозмаїття змінює кордони приватного і публічного, а екзистенціальна потужність медіа виростає із націленості особи на комунікацію не лише із Іншими, але із Іншим в собі самому, тому наростання тенденцій дискomунікації в сучасній культурі нових медіа та гібридних форм нових і старих медіа може бути травматичним для медіакомуніканта. За словами дослідниці соціальних аспектів медіакультури Людмили Ороховської [11, с. 15] нині електронні мас-медіа стали чинником посилення соціальної атомізації та індивідуалізації суспільства, причому остання проходить у двох ракурсах: монадності (особистість набуває унікального досвіду, розгортає свій творчий потенціал) і атомізації як втрати солідарності (крайня форма індивідуалізації, яка веде до фрагментації соціальної комунікації). Недарма, характеризуючи нашу добу як добу непевності, Зигмунд Бауман [4, с. 40–41] зазначає, що її прикметами стали новий індивідуалізм, танення людських уз і занепад солідарності, тому в світі, де кожного індивідуума, його чи її, кинuto на самоті із собою, більшість індивідуумів є лише знаряддями одне для одного, і навіть щасливе і сповнене справами життя особи буде загрожено і прийнято страхом. Незахищеність і непевність стають екзистенціальним викликом, що постає перед людиною, причому сучасні медіа здатні інтенсифікувати страхи, а сучасні медіакомунікаційні технології можуть використовуватися і для менеджменту страхів. Нині часто мас-медіа і соціальні медіа підсилюють в особи переживання незахищеності, тож екзистенціальна непевність стає характерною прикметою її існування. Ще однією характеристикою сучасного горизонту самоздійснення є усвідомлення особою скороминушості всіх форм існування у світі, що пронизує як ставлення людини до світу речей, які оточують її, так і її стосунки з живими істотами. Наслідком екзистенціального вкорінення скороминушості в світоусвідомленні та самоусвідомленні особи є

вироблення специфічного погляду на світ, що підсилюється екзистенціальними переживаннями людиною її скінченності, і найновіше покоління електронних і цифрових медіа підсилює таку тенденцію. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що усвідомлення скороминущості може співіснувати в особі із переживанням вічності тривання певної луни суб'єктивності в медіапросторі. Така ілюзія безсмертя якщо не суб'єктивності, то її слідів і відлунь, є своєрідною компенсацією за усвідомлення скороминущості та тягар непевності. Швидкоплинність стає виміром часу і дочасності, але вона відтепер нерідко не сприймається як одна із трагічних характеристик людського існування, адже так особа захищається від тоталізму чого переживання непевності і незахищеності. Речі і зображення, що швидко зникають, швидкоплинність ефективності соціальних структур, скороминущість високої ефективності ефемерної інформації є тими смислами, які творять нові медіа. Скороминущість і швидкоплинність є мітками культури нашого часу і вони ж є мітками сучасного медіарозмаїття, і мабуть це можна назвати одним із найбільших екзистенціальних викликів, які постають перед людиною нині. Проте для розуміння контексту, в якому існує медіатравматичний досвід, важливо врахувати і те, що нові цифрові медіапристрої є засобами творення смислів, відповідають на потребу в нематеріальному розмаїтті і мобільності й експлуатують її. У сучасній медіакulturі особа, переплітаючись із медіа, сама стає інстанцією для передачі інформації і водночас частиною медіасередовища, його транслятором. Медіадосвід сучасної людини є полімедіальним, адже мультимедійність стала міткою нашого часу, тому і кількість варіантів первинного і вторинного медіатравмування щодня збільшується. Співіснування різних поколінь медіа передбачає і співприсутність у досвіді особи спілкування без комп'ютерної техніки та кіберкомунікації, а в кіберпросторі твориться унікальний темпоральний простір, інтерсуб'єктивний час ніби розтягується і, за словами Катерини Батаєвої під час кіберкомунікування твориться не лише комфортна зона рефлексії, але й простір можливості «утримання відповіді, ігнорування повідомлення, поверхового розуміння або взагалі нерозуміння інформації, що є в ній» [3, с. 252]. Характерною особливістю кіберкомунікації залишається і присутність у ній досвіду медіа попередніх століть, і, зокрема, потенціалу медіатравмуючих впливів мас-медіа, адже у сучасному медіарозмаїтті нові медіа проявляють свою здатність ставати умовою існування свідомості, тілесних практик, досвіду, співіснують із мас-медіа, створюючи складні мережі, виводячи на перший план у медіадосвіді старі культурні техніки або породжуючи нові, і все це творить контекст для розвитку нових форм медіатравмування. Екзистенціальний вимір розгортання медіатравматичного досвіду – координати опозицій життя і смерті, свободи і беззмістовності, ізоляції і самотності, ентузіазму і страху. У ситуації травмуючого медіасеансу напруга

між ними стає рельєфною, і травматичний стан є по суті подвійною реакцією – і на саму ситуацію, і на напружену власну реакцію на екзистенційні даності існування. Медіатравма пов'язана часто з переживанням під час медіасеансу, медіакомунікації або перегляду-прочитування медіаповідомлень стану сильного переляку, страху, відчаю, котрі відчуває людина під час зіткнення з загрозливою подією, що перевершує можливості індивіда і яку він не може впливати, не здатен її контролювати або якось адекватно на неї відреагувати. О. Л. Вознесенська [7] визначає медіатравму як психічну травму, що виникла під інтенсивним впливом медіаповідомлень, медіаконтенту, отримана з використанням медіазасобів; та як шкідливу для психіки реакцію на емоційно значущу подію, що зачіпає значущі сфери існування людини, і пов'язана із сильними, стресовими впливами на психіку, загрозою для життя. Для розуміння екзистенціальної специфіки медіатравми значущими є міркування Пітера Левіна [24] щодо особливостей психологічного травмування як такого, адже він запропонував розглядати травму як прорив у бар'єрі, що захищає людину від впливів, які супроводжуються сильним переживанням безпомічності. Медіаобрази часто якраз і проривають захисний бар'єр, і зазвичай медіатравма стає можливою тоді, коли особа не має індивідуальних ресурсів, що необхідні для подолання травмуючої події. Видовища війни, теракту, фізичного насильства, смертей людей, потрапляння їх до полону, де вони зазнають катувань, в медіаобразах вочевидь мають травмуючий вплив, але аудіовізуальні медіаповідомлення про дорожно-транспортні катастрофи, агресію, насильство, демонстрація медичних маніпуляцій або каліцтва, детальні медіаоповіді травмованих осіб також можуть стати стрес-чинником, важливим для оприсутнення медіатравми.

Смисловий вимір персонального існування особи, задіяний у випадку із медіатравмуванням, пов'язаний з одного боку із смисловим виміром будь-якого психологічного травмування, а з іншого – із тим, що самі медіа є засобами творення смислів і самопізнання. Окремим прикладом є первинна і вторинна медіатравма, яка увиразнює незавершені дії і незавершені ситуації. В такому випадку контакт із медіа стає хворобливо болючим, а медіадосвід в майбутньому унеможливується, адже викликає тривогу, страх, повернення до свідомості травмуючих образів або спогадів. Для кращого розуміння специфіки медіатравми незайве згадати і поширене нині в науковій літературі виділення двох груп постраждалих під час теракту: безпосередньо постраждалих осіб і опосередкованих жертв, котрих із подією пов'язували мас-медіа. Саме другі зазнають медіатравматизації і внаслідок медіасеансу зі сприйняттям медіаповідомлень як стрес-чинників починають відчувати дистрес, пов'язаний із загрозою терактів. Сучасні дослідники-психологи використовують термін «переживання загрози теракту» [17; 18; 25], адже саме терористична загроза

є одним із потужних травматичних стресорів, причому нерідко постійне детальне висвітлення трагічних подій, військових або кримінальних, сприяє творенню загального негативного фону тривоги, що стає ґрунтом для розвитку стресових розладів в осіб різного віку, а надмірна фіксованість на негативній інформації формує особливий психічний стан, суть якого полягає у втраті контролю над обставинами, суттєвими для власного життя, тож і психологічний добробут особистості виявляється пов'язаним із переживанням терористичної загрози [18]. Опосередкованим жертвам безпосередньо нічого не загрожує, але вони є травмованими медіаповідомленнями, що активують в них страх смерті, її загрози, отже, посттравматичний стрес формується внаслідок когнітивної переробки інформації, до чого приєднується пізніше вторинна емоційна і поведінкова реакція. В умовах війни і агресії проти України кількість опосередкованих жертв із медіатравматичним досвідом щодня має шанси зростати, причому особливо гострими і глибокими є переживання постмедіатравматичного стресу в емоційно нестабільних людей різного віку, а також у дітей, підлітків, молоді, літніх осіб. У культурі медіарозмаїття, де превалює полімедіальний вплив і гібридні форми старих і нових медіа, медіатравматичний досвід набуває особливої складності, стрес-чинники з різних медіаканалів переплітаються, що може деформувати і сам домінуючий медіадосвід особи.

Медіаповідомлення про теракти, перебіг і наслідки військових дій, екстремальні події, катастрофи часто стають джерелом негативних емоційних станів. Хоча мас-медіа і соціальні медіа могли б бути і потужним каналом профілактики посттравматичних стресових розладів у людей, які можуть стати жертвами екстремальних подій, військових дій, теракту або вже ними стали, в умовах панування медіакультури високого ступеню складності, медіарозмаїття і поширення як текстів, так і візуальних образів, вони нерідко перетворюються з каналів профілактики на канали, які транслюють патогенні медіаповідомлення. Особливо це помітно в світі нових цифрових медіа, гібридних форм нових і старих медіа, де медіасеанс нерідко стає травмуючим епізодом життя, що може викликати стрес, а самі медіаповідомлення виступають як потужними первинними, так і вторинними (підтримуючими) стрес-чинниками, котрі або самостійно призводять до медіатравмування, або можуть працювати на посилення інших негативних травмуючих впливів, або сприяти вторинному травмуванню. Переживання крихкості людського існування під час споглядання трансльованого медіавидовища смерті, страждання або каліцтва інших наближають особу до уявного переживання власної скінченності і можуть не лише активізувати страх, але й вести до переживання, наприклад, провини того, хто вижив. Екзистенціальна неготовність особи до подібного може ускладнювати ситуацію і призводити до самоізоляції,

тривоги, втрати смислу, причому травматичні розлади можуть бути пов'язані як зі смисловими переживаннями, так і з процесами смислотворення. Як зазначає Урсула Вірц [6, с. 69] психологічна травма є руйнівником смислу, ситуацією, в якій розірвана вісь самості. Травма виступає своєрідною чорною дірою, порожнечою, розламом, проте водночас має і потенціал давати нове життя й нові смисли існування. Дослідниця вказує на те, що травматичне переживання жалюгідності і крихкості власного Я є одним із важливих переживань: «Досвід проживання архетипової границі чорної діри, що не піддається опису, може відкрити цілісні виміри, привести до трансформації свідомості і до індивідуації. Коли вражає травма, наше сприйняття самих себе і світу зазнає радикальної реорганізації» [6, с. 70]. Спираючись на ідеї Карла-Густава Юнга, Вірц розглядає травму як стан «на порозі», між двома різними способами життя, ситуацію переходу, в якій людина ніби перебуває на кордоні хаосу, в граничній відкритості і вразливості. Дослідниця означає травматичний стан як існування на порозі між реальним і нереальним, коли «травматичні життєві випробування часто стають перехрестями, на яких відбуваються основні рішення і зміни» [6, с. 71]. Вірц не виключає того, що травматичний шок може призводити і до духовної кризи, бо в ситуації відчаю і страждання посилюється контакт з небуттям, але така криза часто перетворюється на можливість жити інакше. У травматичному досвіді персональне Я може бути тяжко вражене, а звичне пояснення світу розвалюється, «руйнація звичного захисного механізму і старої системи цінностей створює вакуум, порожній простір для появи чогось нового» [6, с. 72]. Медіатравматичний досвід, первинне і вторинне травмування в медіасеансі зберігає перелічені Урсулою Вірц ознаки травмування, адже має як деструктивний, так і конструктивний потенціал розгортання, а подолання наслідків медіатравматичного досвіду також має шанси стати початком посттравматичного росту.

Таким чином медіатравма впливає на екзистенціальне самоздійснення і на майбутній медіадосвід особи, а її наслідки не лише трансформують медіапрактики, але й змінюють досвід суб'єкта за межами медіакультури. Тому ми пропонуємо розглядати медіатравму як таку, що має характер екзистенціально-ситуаційний і є прикладом граничної ситуації, в якій мають шанси увиразнитися екзистенціали існування. Проте у такій ситуації переходу часто актуалізується екзистенціал страху, який має як конструктивний, так і деструктивний потенціал. Посттравматичний стрес, викликаний медіатравмою, часто супроводжується наростанням страху, що переростає в переживання екзистенційного жаху, причому друге передбачає балансування на грані відчаю, втрату надії, сумнів у можливості звільнення і відчуття безпомічності перед бідом, абсолютно невідконтрольною людині. Важливим для розуміння специфіки медіатравматичного стресу є те, що в граничній ситуації медіатрав-

ми маємо справу із помноженням уявного жаху, що виростає з усвідомлення можливої небезпеки, і вирішальну роль тут відіграє смисл страху як екзистенціалу. (Незайве нагадати, що екзистенціали як способи людського існування засвідчують присутність емоційно-екзистенціального виміру мислення, тому, вводячи поняття екзистенціалу, Мартін Гайдеггер намагався знайти відповідний спосіб вираження глибинних екзистенційних переживань. Екзистенціали забезпечують єдність людського існування, але можуть мати різні прояви, адже їм властива пластичність і постійна змінюваність, вони конституують способи бути, водночас відкриваючи шлях до розуміння простоти буття, є своєрідними «зліпками» екзистенції, що в них засвідчується схоплення «Я-ось» у світі. Причому в екзистенціалах самотворення (життя як творчість) спрямоване одночасно і на конкретність існування, і на переживання осмисленого світу. Як чинник, що визначає персональне існування, екзистенціал вказує і на ставлення особи до життя і смерті та власної скінченності, отже, тотально впливає і на внутрішні переживання себе собою, і на комунікативні спрямування самоздійснення. Стаючи зримими у граничних ситуаціях, екзистенціали у вимірі повсякдення часто не є рельєфними, затемнюються і не усвідомлюються).

У граничній ситуації медіатравми, внаслідок якої формується медіатравматичний досвід, екзистенціальний виклик виступає як виклик ситуації ризику, в якій або відбувається вихід за межі буденного існування і пробудження особистісного початку, або особу охоплює заціпеніння у негативних переживаннях, причому екзистенціальна конфліктність суб'єкта набуває в цей момент особливої рельєфності. Водночас ситуація медіатравми демонструє нам і сферу прояву екстремальних екзистенціалів, і ті аспекти медіавпливів, котрі в просторі буденного існування часто не помічаються. Вторинна травматизація в медіатравматичному сеансі як гранична ситуація має шанси стати і крапкою відліку нового смислотворення для особи. Тут ми можемо спостерігати прояви посттравматичного росту, в якому, за словами Урсули Вірц [6, с. 70], травма стає каталізатором для особистісного зростання, в якому змінюється сприйняття себе і світу, вивільняється креативний потенціал, відбувається примирення із власним і чужим крихким існуванням і з'являється усвідомлення парадоксів людської природи, адже травматичний досвід активізує архаїчні рівні нашої психіки, але й утворює архетиповий ландшафт, сильно заряджений афектом. Травмуючий досвід виступає тою крапкою, котра може започаткувати нове спрямування життя, а може – і закрити самоздійснення в своєрідній «капсулі» самотності і саморуйнування, унеможливлюючи комунікацію як із Іншими, так і з самим собою. Інге Міссмаль, керівник International Psychosocial Organisation і психоаналітик з Інституту Карла-Густава Юнга в Цюриху, котра протягом 15 років організовувала психологічну допомогу в

Афганістані і вже кілька років навчає українських психологів, зазначає, що головним завданням психотерапії постстресових розладів є пошук і знаходження ресурсів в самій людині, допомога їй знайти сенс життя і взяти життя в свої власні руки, знявши відчуття безсилля. Недарма Ірина Мартинюк [10], звертаючись до порад цієї дослідниці і практика-психотерапевта і міркуючи про особливості психотерапії посттравматичного стресового розладу, вказує на те, що допомога психотерапевта полягає не лише у звільненні від спогадів, але й в інтерпретації подальших емоційних переживань як спогадів про травму, включенні в теперішнє і переоцінці травматичного досвіду, зниженні тривоги. Виділені О.Л. Вознесенською [7] типи медіатравм з урахуванням медіаактивності особи (травма «Я-очевидець» та вплив на психіку і стан людини аудіовізуальних медіапродуктів; порушення соціальних контактів – кибербулінг, мобінг, цькування людини в соціальних медіа-мережах, «бан», троллінг – як травма приниження; емоційна травма стосунків; травма, пов'язана з поширенням особистої інформації без згоди особистості) засвідчують, що розмаїття медіатравмуючих впливів має спільний знаменник – вони зачіпають комунікативні екзистенціальні спрямування індивідуального існування. Навіть травматичний досвід спостереження-зустрічі на екрані під час медіасеансу із подіями, що спричинили чиюсь смерть або значну загрозу для життя, можуть супроводжуватися в медіакомуніканта переживаннями страху і безпомічності. Тому медіатравмування нерідко супроводжується пролонгацією побаченої на екрані події в подальшому житті, комунікації в медіапросторі і поза ним по завершенні травмуючого медіасеансу, у спогадах, а також – неможливістю відірватися від певних медіаобразів. Зустріч із травмуючою подією в просторі медіа може помножуватися, переглядатися, зачаровувати особу. І хоча інтенсивність спогадів після медіатравми може бути і не такою сильною, як у випадках із наслідками зустрічі із видовищем смерті поза медіапростором, однак динаміка уяви може перетворити такі медіаобрази на повторювані сни, жажіття, нав'язливі думки. Внаслідок цього особа може почати уникати і в медіапросторі, і в реальності поза ним того, що нагадувало б про ситуацію травмування і того, що її викликало. Так розвивається посттравматична вибірковість медіадосвіду, яка не є ефективним захисним механізмом і не є медіаміунітетом, але з іншого боку – можуть з'явитися і загальні реакції дратівливості, поганої концентрації на фоні дистресу. У зв'язку із тим, що медіатравма є граничною ситуацією, одним із важливих завдань її психотерапії є знайдення травматичної події, що відбулася під час медіасеансу, належного місця в загальній часовій перспективі життя особи і в її особистій історії. Інтеграція чогось жахливого і незбагненого в уявлення про себе, зниження тривоги і відновлення особистої цілісності мають тут виняткове значення, проте знайти травмуючу подію, яка була крапкою відліку в медіа-

травмі часто важко. Негативні екзистенціальні наслідки деструктивного впливу медіатравми можуть стати основою для розвитку посттравматичного стресу і сприяти розвитку емоційно-афективного варіанту дезадаптації, що супроводжується напруженням відносин із іншими (в першу чергу із близькими), утрудненням підтримки контактів, високою інтенсивністю емоційних проявів і їх лабільністю, хоча в медіатравмованій особі загалом може зберігатися підвищена загальна життєстійкість. Наслідки медіатравми мають шанси розвиватися і за іншим екзистенціальним сценарієм, подібним до психопатоподібного варіанту дезадаптації, в якому екзистенційний жах відіграє виняткову роль. У цьому випадку особистість переживає поруч із напругою в стосунках з іншими ще й зниження впевненості в собі і життєстійкості, адже відбувається своєрідне заціпеніння, відмова від пошуку відповіді на екзистенціальний виклик. Наслідки медіатравмування проявляються в емоційній, когнітивній, поведінковій, мотиваційній, комунікативній сферах особистості і можуть навіть призвести до відчуття неповноцінності та приреченості, негативного сприйняття власного майбутнього, адже медіатравма постає як своєрідний прорив бар'єру захисту людини і супроводжується переживаннями безпорадності, розгортається часто саме тоді, коли в особі немає внутрішнього індивідуального ресурсу для подолання травмуючого впливу події. Багато в чому такий ресурс пов'язаний і індивідуальним смислотворенням, та водночас засадовим для нього є високий рівень медіакомпетентності, медіаіммунітету і критичної автономії, які є потужним захистом і бар'єром в самій людині.

Важливим чинником розвитку наслідків медіатравми є наявний в людини страх смерті, який і активується внаслідок драматичних подій або згадувань подібних подій, і цей страх порушує нормальний плин життя, адже нагадує не лише про скінченність людського існування, але й про вразливість людини. У медіатравматичному досвіді уява відіграє винятково важливу роль, адже медіарозмаїття як простір нових і старих медіа активізує її потенціал. Для розуміння специфіки медіатравми потрібно усвідомити, що певні медіа (і особливо нові цифрові і гібридні медіа) можуть випереджати повсякденні комунікативні практики, оприсутнювати нові тенденції в усвідомленні людиною себе і світу і деформувати практики комунікації. Відповіді-переживання на медіатравму також пов'язані із винятковою роллю уяви, характерною загалом для екзистенціального досвіду та для медіадосвіду зокрема. Теоретичне уявлення про існування найбільш специфічних переживань, що виникають у відповідь на вплив травматичних подій, було сформоване ще в минулому столітті на основі емпіричних досліджень М. Горовиця, що відіграли важливу роль у створенні Шкали оцінки впливу травматичної події (Impact of Event Scale – IES), опублікованої ще у 1979 році М.Горовицем у співавторстві

з Н. Вілнером. Саме тоді дослідники звернули увагу на взаємозв'язок уяви і стресових розладів і роль нав'язливих образів, що супроводжують загалом травматичний досвід. У результаті вони вийшли на дві категорії переживань, що виникають у відповідь на вплив травматичних подій: до першої належать симптоми вторгнення (нічні жахи, нав'язливі почуття, образи і думки), до другої – симптоми уникнення (спроби пом'якшення або уникання переживань, пов'язаних із травматичною подією, зниження реактивності). Медіатравматичний стрес супроводжується переживаннями і першої, і другої категорій. Деструктивний вплив посттравматичного розгортання уяви в екзистенціальному самоздійсненні і конструюванні людиною екзистенціальних вимірів і її фатальна роль у розвитку стресу після травматичного медіасексу пов'язані зі специфікою медіагоризонту, в котрому нині існує людина, в досвіді якої зазвичай присутні декілька медіа, що зачіпають різні її пізнавальні можливості. Вілем Флюссер зазначає, що культурний розвиток людства «може розглядатися як покрокове відступання від життєвого світу» [20, с.72], тобто з першим кроком з людей, що торкаються речей, ми перетворюємося на обробників, далі (другий крок) – на спостерігачів, з третім кроком – на скріпторів, а з четвертим – на калькуляторів, що і демонструє сучасна техніка. Останній, четвертий крок, на думку дослідника, нині повністю завершений, наступний же крок, в абстракцію, є недоцільним, тому людство в своїй культурі ніби розвертається і починає крокувати у зворотньому напрямку (нова практика проектування від крапок до ліній, поверхонь, тіл і людей, що мають стосунок до тіл). Флюссер зазначає, що «з першим кроком назад з життєвого світу відкривається провалля, на одному його боці постає світ як наш предмет (він став «об'єктивним»), а на іншому боці ми самі підставляємо предметам чоло (ми стали «суб'єктами об'єктів»)» [20, с.73], причому всі подальші кроки розширюють провалля, і наша практика націлена на подолання його. Сьогоднішня ситуація людини в світі пов'язана із тим, що вона починає переходити з суб'єктивної в проєктивну позицію – «ми більше не схилиємося перед і над дечим, а починаємо проєктувати» [20, с. 74]. Однак у такому проєктуванні ми маємо справу із свідченням проєктивної сили уяви, і, незважаючи на те, що такий горизонт відкриває безліч можливостей, він так само відкриває і можливості розвитку різноманітних варіантів посттравматичних реакцій, адже медіальні підстави розвитку сучасної культури проявляються в навалі й експансії медіарозмаїття як експансії образів, що можуть потужно змінювати специфіку щоденних і професійних практик сьогодення. Людина нині живе у світі, де панують дискурсивні обміни і обміни образами в комунікації, агресивна інтервізуальність нових медіатехнологій та виклики, породжені ним, гібридні медіамережі, в яких зникають кордони між різними поколіннями медіа є прикметами ландшафту екзистенціальної самореалізації, на

шляху якої може стати і медіатравмування. Соціалізація особистості сьогодні здійснюється саме в медіакультурному просторі, а високий рівень медіакомпетентності має стати запорукою самореалізації в складному глобалізованому світі і в сучасній українській культурі. Саме тому розвиток форм, методів, підходів і системи профілактики посттравматичного стресу, що розвивається внаслідок медіатравматичного досвіду в осіб різного віку, в Україні є стратегічним завданням, що має розглядатися в рамках заходів з національної безпеки і пов'язане передусім із інформаційною безпекою. Однак вирішення цього завдання потребує міжгалузевої співпраці, спільнодії і поєднання зусиль різних фахівців, адже маємо справу із викликом, що постає не лише перед психологами чи психіатрами, фахівцями з медіакомунікації чи безпеки, але для перед тими, хто прагне розвивати в Україні сучасну медіаосвіту. Універсальною профілактичною стратегією, спрямованою на зниження патогенного впливу медіаповідомлень на осіб різного віку, є поряд із розвитком у них адекватних копінг-механізмів, стресостійкості і розвитком особистості в цілому ще й формування належного рівня медіакомпетентності як системи вмінь, фундаментом котрої виступає високий рівень критичної медіакомпетентності, критична автономія і медіакреативність.

3. Висновки

Таким чином можна зробити декілька важливих і для нашого аналізу, і для подальших досліджень висновків.

1. Гранична ситуація медіатравми не лише фіксує кризовий стан існування людини, але й актуалізує її особистісний початок. Вихід із такої ситуації передбачає те, що складаються нові вимоги особи до себе самої/самого і до світу, причому вони часто є надлишковими щодо початкових. Але найбільш суперечливим є зіткнення такої надлишковості із надмірністю самого медіадосвіду, і тут ми вбачаємо амбівалентний потенціал медіатравматичного досвіду як такого, в якому людина стикається із граничною ситуацією помноженою саму на себе, адже вона є подвійним екзистенціальним викликом, тому нездатність знайти адекватну відповідь на такий виклик може закінчитися відмовою від комунікації як із Іншим, так і з самим собою.
2. Медіатравматичний досвід має екзистенціальний характер, тому посттравматичний стрес, викликаний медіатравмою, нерідко виводить на поверхню екзистенціальні виклики, на які особа раніше не дала відповідь. Інтерекзистенціальна специфіка сучасного медіарозмаїття зумовлює те, що медіатравма виступає межею, на якій існування особи стає невірноваженим, нестабільним, дисгармонійним, адже повернення до простору буденного неможливе, а ті екзистенці-

али, які визначали існування до такого досвіду, можуть як увиразнюватися, так і переглядатися.

3. Розвиток форм, методів, підходів і системи профілактики посттравматичного стресу, що розвивається внаслідок медіатравматичного досвіду, в осіб різного віку, в Україні в умовах війни є стратегічним завданням в рамках національної безпеки. Ефективним захисним бар'єром особистості в протидії медіатравмуючим впливам у світі медіарозмаїття є високий рівень медіакомпетентності, адекватний медіальним підставам розвитку сучасної медіакультури, що є передусім простором прояву полімедіальності, в якій екзистенціальна неоднозначність медіа як засобів творення смислів та їх інтерекзистенціальна специфіка виходять на перший план. Аналіз медіатравми як граничної ситуації відкриває перспективи для подальшого розвитку філософсько-антропологічного і міждисциплінарного дослідження різних аспектів медіатравматичного досвіду, виявлення потенціалу гуманістичної психології, екзистенціальної філософії, філософії медіа у розробці підходів до психотерапевтичної допомоги і розробки системи профілактики посттравматичних стресових розладів, пов'язаних із медіатравмуванням дітей і дорослих.

Список використаних джерел:

1. Александров, Павло. Мотиви кінця світу в сучасній медіакультурі та ЗМІ / П. Александров // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. — 2013. Вип. 38. — С. 426–431.
2. Александров, Павло. Мотиви страху і тривоги у соціальних функціях журналістики / П. Александров // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. — 2013. — Вип. 37. — С. 4 – 17.
3. Батаева, Е. В. Видимое общество. Теория и практика социальной визуализации / Екатерина Викторовна Батаева. — Х.: ФЛП Лысенко И. Б., 2013. — 349 с.
4. Бауман, Зигмунд. Плинные часы: жизнь в добу неопределенности / Пер. с англ. — К.: Критика, 2013. — 176 с.
5. Блінов, О. А. Прояви посттравматичних стресових розладів / О. А. Блінов // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. — Житомир: «Вид-во ЖДУ ім. І. Франка», 2013. — Том VII. Екологічна психологія. — Випуск 32. — С. 15–20.
6. Вирц, Урсула. От убийства души к Посттравматическому Росту / Урсула Вирц // Сборник материалов по профилактике и психотерапии посттрав-

- матического стрессового расстройства у детей: ПАДАП, 2014. — С. 64 – 84. // [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://padap.info/user_file
7. Вознесеньська, О. Л. Імплицитна типологія медіатравм в контексті медіа-активності особистості / О. Л. Вознесеньська // Медіатравма в умовах інформаційної війни: психологічний та педагогічний аспекти. Матеріали I Всеукраїнської наукової конференції (м. Київ, 20–21 червня 2017 року) // [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://mediaosvita.org.ua/book/materialy-vseukrayinskoyi-naukovo-praktychnoyi-konferentsiyi-mediatravma-v-umovah-informatsijnoyi-vijny-psyhologichnyj-ta-pedagogichnyj-aspekty>
 8. Горохова, Л. В. Страх як екзистенціаль буття сучасної людини: соціально-філософський аналіз. Автореферат на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук / Л. В. Горохова. — Житомир, 2012. — 19 с.
 9. Маркова, М. В., Козира, П. В. Постстресові дезадаптивні стани на тлі соціальних змін: аналіз проблеми / М. В. Маркова, П. В. Козира // Медична психологія. — 2015. — № 1. — С. 8 –13.
 10. Мартинюк, Ірина. Техніка психотерапії посттравматичного стресового розладу / І. Мартинюк [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://inc.kiev.ua/index.php/statiti>
 11. Ороховська, Л. А. Медіакультура в цивілізаційному вимірі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії / Л. А. Ороховська. — Національний авіаційний університет. — Київ, 2015. — 34 с.
 12. Петренко Д. В. Трансверсальна антропологія медіа. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук за спеціальністю 09.00.04 – філософська антропологія, філософія культури / Д. В. Петренко. — Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, 2017. — 31 с.
 13. Потятиник, Борис. Медіа: ключі до розуміння / Б. В. Потятиник. — Львів : ПАІС, 2004. — 312 с.
 14. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти. Методичний посібник / Упорядники Д.Д. Романовська, О.В. Ілашук. — Чернівці : Технодрук, 2014. — 133 с.
 15. Романюк, Марина. Співпраця психологічної служби і педагогів щодо подолання ПТСР у підлітків / М.Романюк // Практичний психолог: Школа. — 2014. — №10. — С.36–39.
 16. Романюк, Марина. Психологічна допомога старшокласникам у подоланні наслідків травматизації / М.Романюк // Практичний психолог: Школа. — 2014.— №11.— С. 20 – 25.
 17. Тарабрина, Н.В., Быховец, Ю.В. Террористическая угроза и её последствия / Н. В. Тарабрина, Ю. В. Быховец // Психология посттравматическо-

- го стресса. Практическое руководство. Часть 1. Теория и методы / Под ред. Н.В. Тарабриной. — М.: Изд-во «Когито-Центр», 2007. — С.54–60.
18. Тарабрина, Н. В., Быховец, Ю.В., Казымова Н. Н. Специфика психологического благополучия в группах респондентов в различной интенсивностью переживания террористической угрозы / Н. В. Тарабрина, Ю. В. Быховец / Институт психологии Российской академии наук, Психологические исследования (2012, № 2(22) [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://phystudy.ru>
19. Туренко, О. С. Страх: спроба філософського усвідомлення феномена: Монографія / О. С. Туренко. — К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. — 216 с.
20. Флюссер, Вилем. О проецировании / Вилем Флюссер // ХОРА. — 2009. — № 3 / 4. — С. 65 – 76.
21. Череповська, Н. І. Медіаперцептивна комунікація: ресурси перегляду візуальних медіа тексту / Н. І. Череповська // Актуальні проблеми психології : Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. — К. : Видавництво «Фенікс», 2012. — Том 12. Психологія творчості. — Випуск 15. — Частина 1. — С. 407 – 416.
22. Шестопалова, Л. Ф., Бучок, Ю.С. Основні напрями профілактики посттравматичних стресових розладів у жертв екстремальних подій / Л. Ф. Шестопалова, Ю. С. Бучок // Медична психологія. — 2011. — № 4. — С. 7 – 9.
23. Шестопалова, Л. Ф., Кожевнікова, В. А., Бородавко, О. О., Кирилюк С. С. Клініко-психологічні особливості осіб із різними формами постстресових психічних порушень / Л. Ф. Шестопалова, В. А. Кожевнікова, О. О. Бородавко, С. С. Кирилюк // Медична психологія. — 2017. — № 2. — С. 7 – 11.
24. Levine P. Waking the Tiger: Healing Trauma. — North Atlantic books, Berkeley, 1997. — 274 p.
25. N.V. Tarabrina, Y.V. Bykhovets The Empirical Study of the Terrorist Treat // Tangled Roots: Social and Psychological Factors in the Genesis of Terrorism. In NATO Security through Science Series. Human and Societal Dynamics / Ed. by Jeff Victorov. IOS Press: University of Southern California Keck School of Medicine. — USA. Oxford, 2006. — Vol.11. P.242 — 258.

Transliteration of References:

1. Aleksandrov, Pavlo. (2013). Motyvy kintsia svitu v suchasniy mediakulturi ta ZMI / P. Aleksandrov // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka. Vyp. 38. S. 426–431.
2. Aleksandrov, Pavlo. (2013). Motyvy strakhu i tryvohy u sotsialnykh funktsiiakh zhurnalistyky / P. Aleksandrov // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya Zhurnalistyka. Vyp. 37. S. 4 – 17.

3. Bataeva, E.V. (2013). Vydymoe obshchestvo. Teoryia i praktyka sotsyalnoi vyzualystyky / Ekateryna Vyktorovna Bataeva. Kh.: FLP Lysenko Y. B. 349 s.
4. Bauman, Zygmund. (2013). Plynni chasy: zhyttia v dobu nepevnosti / Per. z anhl. K.: Krytyka. 176 s.
5. Blinov, O.A. (2013). Proiavy posttravmatychnykh stresovykh rozladiv / O. A. Blinov // Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Zhytomyr: «Vyd-vo ZhDU im. I. Franka». Tom VII. Ekolohichna psykholohiia. Vypusk 32. S. 15–20.
6. Vyrtys, Ursula. (2014). Ot ubystva dushy k Posttravmatycheskomu Rostu / Ursula Vyrtys // Sbornyk materialov po profylaktyke y psykhoterapyy posttravmatycheskoho stressovoho rasstroistva u detei: PADAP. S. 64 – 84. // [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu: http://padap.info/user_file
7. Voznesenska, O.L. (2017). Implitsytna typolohiia mediatravm v konteksti mediaaktyvnosti osobystosti / O. L. Voznesenska // Mediatravma v umovakh informatsiinoi viiny: psykholohichni ta pedahohichni aspekty. Materialy I Vseukrainskoi naukovoï konferentsii (m. Kyiv, 20–21 chervnia 2017 roku) // [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu: <http://mediaosvita.org.ua/book/materialy-vseukrayinskoyi-naukovo-praktychnoyi-konferentsiyi-mediatravma-v-umovah-informatsiynoyi-vijny-psyhologichnyj-ta-pedagogichnyj-aspekty>
8. Horokhova, L.V. (2012). Strakh yak ekzystentsial buttia suchasnoi liudyny: sotsialno-filosofskyi analiz. Avtoreferat na zdobuttia naukovoï stupenia kandydata filosofskykh nauk / L. V. Horokhova. Zhytomyr. 19 s.
9. Markova, M.V., Kozyra, P.V. (2015). Poststresovi dezadaptivni stany na tli sotsialnykh zmin: analiz problemy / M.V. Markova, P.V. Kozyra // Medychna psykholohiia. № 1. S. 8 –13.
10. Martyniuk, Iryna. Tekhnika psykhoterapii posttravmatychnoho stresovoho rozladu / I. Martyniuk [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu: [http:// inc. kiev.ua/index.php/statyi](http://inc.kiev.ua/index.php/statyi)
11. Orokhovska, L.A. (2015). Mediakultura v tsyvilizatsiinomu vymiri. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoï stupenia doktora filosofskykh nauk za spetsialnistiu 09.00.03 – sotsialna filosofiia ta filosofiia istorii / L. A. Orokhovska. Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. Kyiv. 34 s.
12. Petrenko D.V. (2017). Transversalna antropolohiia media. Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovoï stupenia doktora filosofskykh nauk za spetsialnistiu 09.00.04 – filosofska antropolohiia, filosofiia kultury / D. V. Petrenko. Kharkivskyi natsionalnyi universytet imeni V. N. Karazina, Kharkiv. 31 s.
13. Potiatynyk, Borys. (2004). Media: kliuchi do rozuminnia / B. V. Potiatynyk. Lviv: PAIS. 312 s.
14. Profilaktyka posttravmatychnykh stresovykh rozladiv: psykholohichni aspekty. Metodychnyi posibnyk / Uporiadnyky D.D. Romanovska, O.V. Ilashchuk. Chernivtsi : Tekhnodruk, 2014. 133 s.

15. Romaniuk, Maryna. (2014). Spivpratsia psykholohichnoi sluzhby i pedahohiv shchodo podolannia PTSR u pidlitkiv / M.Romaniuk // *Praktychnyi psykholoh: Shkola*. №10. S.36–39.
16. Romaniuk, Maryna. (2014). Psykholohichna dopomoha starshoklasnykam u podolanni naslidkiv travmatyzatsii / M.Romaniuk // *Praktychnyi psykholoh: Shkola*. №11. S. 20 – 25.
17. Tarabryna, N.V., Bykhovets, Yu.V. (2007). Terrorystycheskaia ugroza y ee posledstviya / N. V. Tarabryna, Yu. V. Bykhovets // *Psykholohyia posttravmatycheskoho stressa. Praktycheskoe rukovodstvo*. Chast 1. Teoryia y metody / Pod red. N.V. Tarabrynoi. M.: Yzd-vo «Kohyto-Tsentr». S. 54–60.
18. Tarabryna, N.V., Bykhovets, Yu.V., Kazymova N.N. (2012). Spetsyfyka psykholohycheskoho blahopoluchyia v hruppakh respondentov v razlychnoi yntensyvnostiu perezhyvanyia terrorystychekei ugrozy / N. V. Tarabryna, Yu. V. Bykhovets / *Ynstytut psykholohyy Rossyiskoi akademyi nauk, Psykholohycheskye issledovanyia* (2012, № 2(22) [Elektronnyi resurs] — Rezhym dostupu: <http://phystudy.ru>
19. Turenko, O.S. (2006). Strakh: sprobа filosofskoho usvidomlennia fenomena: Monohrafiia / O. S. Turenko. K.: Vyd. PARAPAN. 216 s.
20. Flusser, Vylem. (2009). O proetsyrovany / Vylem Flusser // *KhORA*. № 3 / 4. S. 65-76.
21. Cherepovska, N.I. (2012). Mediapertseptyvna komunikatsiia: resursy perehliadu vizualnykh media tekstu / N. I. Cherepovska // *Aktualni problemy psykholohii* : Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy. K. : Vydavnytstvo «Feniks». Tom 12. Psykholohiia tvorchosti. Vypusk 15. Chastyna 1. S. 407 – 416.
22. Shestopalova, L.F., Buchok, Yu.S. (2011). Osnovni napriamy profilaktyky posttravmatychnykh stresovykh rozladiv u zhertv ekstremalnykh podii / L. F. Shestopalova, Yu. S. Buchok // *Medychna psykholohiia*. № 4. S. 7 – 9.
23. Shestopalova, L.F., Kozhevnikova, V.A., Borodavko, O.O., Kyrlyuk S.S. (2017). Kliniko-psykholohichni osoblyvosti osib iz riznymi formamy poststresovykh psykhychnykh porushen / L.F. Shestopalova, V.A. Kozhevnikova, O.O. Borodavko, S.S. Kyrlyuk // *Medychna psykholohiia*. № 2. S. 7-11.
24. Levine P. (1997). *Waking the Tiger: Healing Trauma*. North Atlantic books, Berkeley. 274 p.
25. Tarabrina N.V., Bykhovets Y.V. (2006). The Empirical Study of the Terrorist Treat // *Tangled Roots: Social and Psychological Factors in the Genesis of Terrorism*. In NATO Security through Science Series. Human and Societal Dynamics / Ed. by Jeff Victorov. IOS Press: University of Southern California Keck School of Medicine. USA. Oxford. Vol.11. P. 242-258.

DOBRONOSOVA Yu.D.

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Department of Philosophy and Pedagogy, National Transport University,
Kyiv, Ukraine
E-mail: ilajali@ukr.net

EXISTENTIAL SPECIFICS OF MEDIATRAUMA IN THE MEDIAVARIETY WORLD

* Матеріал підготовлено у 2017 році (коли тривав 4-й рік війни, яку в 2014 році розпочала Росія проти України) і вперше представлено на I-й Міжнародній Міждисциплінарній Асамблеї "ПТСР: дорослі, діти та родини в ситуації війни" (8-10 грудня 2017 року, м. Київ, Україна) (Ред.)